

## Nr 120.

Av herr **Forssell**, om åstadkommande av en internationell reglering av penningväsendet i syfte att hålla de internationella grosshandelspriserna tillnärmelsevis konstanta.

Det torde vara för en var uppenbart, att alla försök till avhjälpande av rådande krissvårigheter genom isolerade åtgärder inom ett enskilt land endast kunna hava mycket liten eller ingen effekt. Hos en och annan spökar tanken på återgång till ett isolerat självhushåll, med eller utan statshushåll (»planhushåll»). Törhända skulle den senare åtgärden, dock utan statshushåll, kunna giva en lika god levnadsstandard, som den vi i genomsnitt just nu hava, och mindre verkan av kriser. Sannolikheten härför är dock liten, men visshet torde kunna föreligga, att om vi skulle gå in för självhushållet och den civiliserade världen i övrigt efter denna kris återfunne sig själv å de gamla linjerna med relativt fri handel och folkförflyttning, så skulle spänningen mellan vår levnadsstandard och övriga länders bli för stor att kunna möjliggöra vår avspärrning.

Det synes uppenbart, att vi icke hava något val, vi måste finna oss i att dela den civiliserade världens ekonomiska öde i allt väsentligt. Skall någon förbättring vinnas på basis av erfarenheten från nuvarande kris, måste denna förbättring gälla för hela den västeuropeiska världen. Orsakerna till denna kris äro i mycket politiska och av den art, att vi icke kunna göra nämnvärt åt saken, medan däremot de stora länderna äga alla möjligheter därtill. I den nutida industriens sätt att arbeta föreligger en av politiken oberoende orsak till depression, vilken orsak vi hava all anledning att söka påverka med all vår förmåga.

För att åskådliggöra verkan av den nutida industriens arbetssätt må till en början förutsättas, att allas våra åtgärder i avseende å produktion och handel genom någon speciell omständighet skedde på ett fullkomligt förnuftigt sätt, oberoende av penningväsendet. Producenterna skulle då producera just vad som efterfrågades, och handeln skulle förmedla förbindelserna så, att var och en blev av med vad han producerade och fick till sig vad han ville hava. Med våra industriella resurser skulle härvid produktionen bliva överväldigande, eller med andra ord, då distributionen förutsattes ske förnuftigt, den allmänna levnadsstandarden hög. Hur denna sedan toges ut, genom kort daglig arbetstid, långvariga semestrar eller i lyx i levnadssättet må lämnas därhän. Säkert är att teknokratiens farhågor icke skulle spela någon roll.

Låt oss sedan tänka oss, att vårt nuvarande penningssystem skulle funktionera under en obegränsad expansion av industri och handel, såsom ovan förutsatts, och att denna expansion skedde trots penningssystemets brister. Resultatet bleve antingen ett oerhört och alltjämt fortgående prisfall på varor, eller också att en betydelsefull del av industriens arbete måste ägnas åt guldproduktion. Vi veta av erfarenhet, att denna guldproduktion icke anpassar sig smidigt efter varuproduktionen. Detta gör det möjligt att spå ett alltjämt fortsatt prisfall på varor, så länge industrien som nu fortfar att intensifieras. Men därmed går alltsammans i baklås. Ty vid fallande varupriser stannar produktionen mer eller mindre av, såsom nu skett.

För att hindra varornas prisfall vid stigande varufloed, måste penningväsendet inriktas på att ställa betalningsmedel till förfogande i takt med varukvantitetens tillväxt. Att därvid hoppas på upptäckt av rika guldgruvor såsom botemedlet, är knappast rimligt. Även om malmletningen får nya och ännu mera framgångsrika metoder, kommer dock slumpen att spela in härvidlag på ett allt utom acceptabelt sätt, och en viss eftersläpning måste alltid föreligga i guldproduktionen, givande orsak till prisfall och därmed till kriser.

Utan bortkastande av guldmyntfotens uppenbara fördelar, att giva en opartisk värdemätare i handel och vandel nationerna emellan, måste därför, om man för framtiden vill försöka undvika förödande kriser, med eller utan politiska komplikationer, vårt penningväsende givas sådan utformning, att det förmår hålla prisnivån konstant eller åtminstone tillnärmelsevis konstant. I bilagda skiss till en sådan reglering av penningväsendet föreslås att man må söka nå denna avsikt genom en internationellt reglerad guldmyntfot, varvid sedlarnas guldtäckning samtidigt och procentuellt lika kontinuerligt justeras för alla civiliserade länder på sådant sätt att internationella grosshandelspriserna hållas konstanta inom vissa måttliga gränser. Helt visst kunna andra metoder utfinnas, som bättre skulle kunna skänka erforderlig smidighet åt penningväsendet. I varje fall måste åtgärder vidtagas i angivet syfte, om icke framtidens kriser skola bliva av långt mera förödande karaktär än den nuvarande. Därvid räcker det icke med åtgärder, som eventuellt kunna just nu få handel och näringar att åter funktionera, utan man måste inrikta sig på en kontinuerlig internationell övervakning av penningväsendet därhän, att priserna forfarande hållas tillnärmelsevis konstanta.

Under hänvisning till ovanstående får jag hemställa,

att riksdagen ville hos bankofullmäktige begära förslag till åtgärder i syfte att åstadkomma en sådan internationell reglering av penningväsendet, att de internationella grosshandelspriserna hållas tillnärmelsevis konstanta.

Stockholm den 21 januari 1933.

*Carl Forssell.*

*Internationellt reglerad guldmyntfot.*

Orsaken till och botemedlen mot rådande depression äro föremål för delade meningar, även bland nationalekonomer av facket. Så långt torde dock enigheten vara obestridlig, att företagsamheten icke väntas komma åter på allvar, förrän prisnivån visar till att börja med stabil, sedermera uppåtgående tendens, orsaken till denna uppåtgående tendens må sedan vara den ena eller den andra.

Räntan, som från många håll propagerats som en ofelbar regulator på företagsamheten, har visat sin makt men även sin begränsning. Att för närvarande förmå företagare till expansion genom låga räntor är ogörligt, icke ens räntefria lån kunna locka. Det enda, som skulle kunna väntas för framtiden hindra företagsamhetens tidvisa utdöende, är en förhållandevis konstant prisnivå. Medlet att åstadkomma detta måste på ena eller andra sättet utfinnas.

I teorien är prisnivån enkel att reglera. Ju mera pengar, ju högre priser, och tvärt om. Sverige under krigsavspärrningen var ett skolexempel på detta. Å andra sidan ju mera varor, ju lägre priser, om penningmängden är oförändrad. Detta senare har varit den västerländska världens situation under efterkrigstiden. Kravet på rationalisering till ersättande av krigets direkta och indirekta förluster har efterkommit till det yttersta. Våra industrier äro kapabla att översvämma världen med varor. Prisfallet måste bliva och har blivit katastrofalt inför denna varufloed, då penningmängden icke följt med.

En från guldets befriad valuta har blivit det konsekventa kravet. Men en heterogen valutaledning, splittrad på alla länder, skulle icke kunna vinna det förtroende, som den gamla guldmyntfoten hade. Anslutning till ett från guldets frigjort engelskt pund är kanske ett bättre recept. Englands ekonomiska klokhet må vara mycket stor, men är det troligt, att man i alla eller ens i de flesta länder skulle i längden tryggt lägga sin ekonomiska välfärd i engelsmännens händer?

En annan möjlighet är återvändandet till guldmyntfot, men med sedlarnes guldvärde nedskrivet i varje land till passande grad. Den senare åtgärden skulle självfallet giva den tillfälliga stimulering, som en inflation kan skänka, i den mån valutaspekulanterna hålla sig borta. Något närmande till det åtrådda allmänna förtroendet skulle den knappast åstadkomma. Framtida situationer av liknande svårigheter kunde väntas bliva lösta genom nya åtgärder av samma art, abrupt ingripande i vår ekonomiska tillvaro, vållande ovisshet och misstro och givande fritt fält åt valutaspekulanter.

Analyserar man olägenheterna hos sistnämnda metod, skall man finna, att tvenne moment äro särskilt skadliga: det ena är den plötsliga och avsevärda reduktionen i sedlarnes guldvärde, t. ex. med en tredjedel eller mera, det andra är oenhetligheten inom skilda länder, vilket ger spekulanterna fritt fält. Kunde man i stället uppnå en *kontinuerligt*, inom alla länder *samtidigt* skeende ändring av sedlarnes guldvärde på sådant sätt, att penningevolymen hölle jämna steg med varuvolymen och varuprisindex därigenom hölles tillnärmelsevis konstant, skulle den gamla stabiliteten hos guldmyntfoten kunna

väntas bli återställd, trots att guldproduktion och varuproduktion icke städe skedde i sådan proportion, att prisnivån utan vidare hölles konstant.

För detta måls vinnande fordras en internationellt godtagen prisindex. När denna ger priser ovan fixerat medelpris, skulle sedlarnes guldvärde ökas och tvärtom. Svårighet möter både vid väljande av prisindex och vid varierande av sedlarnes guldvärde vid rörelser å prisindex.

En internationell prisindex, ägnad att användas vid bestämmande av sedlarnes guldvärde, borde innehålla både de internationella grosshandelspriserna och de olika ländernas levnadskostnader. Svårigheten att enhetligt bestämma levnadskostnader i olika länder och att göra detta tillräckligt snabbt och pålitligt för att kunna vara till nytta i föreliggande avseende är emellertid så stor, att endast de internationella grosshandelspriserna torde vara användbara vid en internationell valutareglering. Skulle det lyckas att giva grosshandelspriserna en viss konstans, vore huvudsaken vunnen. Därmed uppstode även sannolikt inom vissa gränser stabilitet i levnadskostnader i olika länder, i den mån dessa dreve en förnuftig ekonomisk politik.

Grosshandelspriserna, enligt Sauerbecks kurva, visa under senaste 10-årsperiod 1921—31 ungefärliga variationer från 50 % över till 20 % under priset strax före kriget. Årsvariationen, räknad i procent av vid årets början rådande prisnivå, är intill ca. 20 %. Under krigsåren steg priset till 250 % av förkrigsvärdet. Årsstegringen, räknad å då rådande prisnivå, var störst år 19—20 och ca. 22 %, priset 20—21 var, räknat på samma sätt, ca. 38 %.

Före 1914 hava under ca. 60 år variationerna varit avsevärt mindre och uppgått till maximum 30 % över och 20 % under 1913 års pris. Årsvariationen var maximum ca. 12 % (krisen 1875—76), räknat å då rådande prisnivå. Variationen under en vanlig konjunkturperiod (ca. 9 år) var intill ca. 9 % över och under 9-årsperiodens medelpris.

Siffrorna visa påtagligt hur den västerländska världens industrialisering under de senaste decennierna gjort prisrörelserna ofantligt mycket brantare än förr. Ytterligare utveckling i samma riktning skulle törhända än vidare skärpa kriserna.

En efter gemensam överenskommelse mellan samtliga västerländska länder skedd ändring i sedlarnes guldvärde skulle icke giva en direkt proportionell ändring i tillgänglig penningemängd, ty sedelutgivningen baseras även på andra tillgångar än guldförråd. Vid en något så när långsamt och kontinuerligt skeende ändring av sedlarnes guldvärde kommer dock även dessa andra värden att följa med i viss mån. Man kan därför vänta, att viss tid efter ändring av sedlarnes guldvärde, har prisnivån — om den utan ändring av sedlarnes guldvärde skulle varit konstant — erfarit i huvudsak proportionell ändring, stigit vid sänkning av sedlarnes guldvärde och tvärtom. Övergångstidens längd och formen på övergångskurvan mellan den gamla och nya priskurvan blir sannolikt i hög grad beroende av stigande eller fallande pristendens.

Försök att reglera priskurvorna måste i första hand inriktas på borttagande av de stora prisändringar, som de långvariga (enligt Enström ca. 55-åriga) konjunkturperioderna medföra. Så länge man icke kan uppställa en pålitlig prognos — och vägen dit är säkert lång — måste man tolerera avvikelser intill en viss gräns över och under det valda medelprisläget.

Just nu föreligger svårighet att bestämma det guldvärde å sedlarna, vilket såsom jämviktssläge motsvarar ett visst medelpris. Denna svårighet blir

mindre sedan priskurvan dämpats. Jämförelsen med förkrigstiden visar att fluktuationer i prisläget på  $\pm 10\%$  böra kunna vara största variationer under 9 årsperiod, och då bör man också känna, på högst  $10\%$  när, relationen mellan sedlarnes guldtäckning och varupris vid jämviktsläge. Sedan möter ringa svårighet att eliminera osäkerheten i detta jämviktsläge genom att vid markerat stigande pristendens öka sedlarnes guldtäckning procentuellt hastigare än priserna stiga ovan det fastslagna medelpriset, t. ex. i geometrisk progression vid prisernas rätliniga stegring. Denna stegring av guldvärdet hos sedlarna bör påbörjas, redan strax innan det fastställda medelpriset uppnåts. När sedan priskurvan vänder nedåt bör man låta sedlarnes guldvärde återgå först hastigare och sedan långsammare, än medelpriset återgår, och så att jämviktslägets guldtäckning införes redan ett stycke innan det fastställda medelpriset uppnås.

Med, endast förslagsvisa, siffror skulle detta te sig sålunda. Vid slutet av en lågkonjunktur, då priset i gällande sedelmynt nått  $2\frac{1}{2}\%$  under fastslaget medelpris, ökas sedlarnes då använda guldtäckning  $5\%$ . Fortsätter kurvan att stiga och når — i gällande sedelpris —  $2\frac{1}{2}\%$  över medelpriset, ökas sedlarnes guldtäckning ytterligare  $5\%$  till  $10\%$ , vid  $7,5\%$  till  $20\%$ , vid  $12,5\%$  till  $40\%$  o. s. v. Vid därpå fallande pris minskas vid  $12,5\%$  till  $25\%$ , vid  $7,5\%$  till  $5\%$  och vid  $2,5\%$  läge av priskurvan ovan fastslagna medelpriset till  $5\%$  sänkning av sedlarnes guldtäckning under utgångsvärdet vid periodens början. Vid sedan fortsatt sjunkning av priset sänkes därefter sedlarnes guldtäckning vid  $2,5\%$  sjunkning å priset med sammanlagt  $10\%$  sänkning av sedlarnes guldvärde, vid  $7,5\%$  med  $20\%$ , vid  $12,5\%$  med  $40\%$  o. s. v.

Genom denna vid större avvikelser hastiga stegring av ändring i guldtäckning jämfört med prisändring kommer ett misstag om intill  $10\%$  i avseende å rätta guldvärdet vid valt medelpris icke att spela någon märkbar roll för uppkommande, reglerad priskurva.

För det fall att oreglerade priskurvan skulle undergå långvarig sänkning, vilket enligt Enström är vår framtidsutsikt det närmaste halva seklet, kommer priskurvans reglering under förra hälften av denna period, d. v. s. under de närmaste 25 åren väsentligen bestå i succesiv minskning av sedlarnes guldvärde, med smärre perioder av konstans eller mindre återgång i minskningen. Svårigheterna för genomförandet skulle därigenom bli mindre, ty sänkning av sedlarnes guldvärde och ökning därigenom av penningevolymer, mötes med visshet av allmän förståelse. Efter 25 år borde erfarenheten hava skänkt nog material att göra det fortsatta arbetet med prisregleringen genomförbart även om sedlarnes guldtäckning då som regel ökas, och penningmängden minskas.

Svårigheterna vid starten av den reglerade guldmyntfoten skulle otvivelaktigt vara större än de någonsin bliva vid fortsatt tillämpning. Just nu äro emellertid konjunkturerna för ett genomförande så gynnsamma som möjligt. Utsikten att med hopp om framgång kunna utnyttja förefintliga internationella sammanslutningar till en gemensam reglering av prisnivån uppåt t. ex. till 1929 eventuellt 1930 års nivå och att sedan kunna hålla denna tillnärmelsevis konstant, skulle med all sannolikhet vara av sådan lockelse för alla länder, att motstånd skulle kunna övervinnas. Det paradoxala är därvid, att den sänkning av sedlarnes guldvärde som nu skulle behövas, sannolikt icke är så överväldigande. Förväntan att priserna nu skola nått botten, är väsentligen byggd på förefintlighet av penningöverskott,

som dock ingen törs använda på grund av ovisshet om framtiden. Skulle man således nu sänka sedlarnes guldvärde inom alla länder till t. ex. 80 % av det nominella och samtidigt proklamera sin avsikt att gå vidare på den inslagna vägen, då så behövs, samt därmed starta den uppåtgående priskurvan, vore det icke uteslutet att de 80 procenten ganska snart på nytt måste höjas, om priskurvans stegring fortfarande vore brant, när den nåkades vald nivå. Skulle åter prisnivån vilja stagnera, innan angivet läge nåtts, skulle viss sänkning av de 80 procenten ske. Väsentligt vore nämligen, att en viss prisnivå proklamerades, och att den sedan med alla medel innehölls. Detta mer än allt annat skulle skänka förtroende till framtidens ekonomi. Även om oscillationen kring vald prisnivå till en början komme att ske mera trevande, skulle erfarenheten sannolikt så småningom bliva tillräcklig att medgiva en mjuk reglering av priskurvan kring det valda värdet.

Bestämmandet av den »guldkoefficient», som anger sedlarnes guldvärde relativt ett vid regleringens början för varje land fastslaget tal, borde ske internationellt t. ex. av den internationella banken genom experter från anslutna länder. Deras besked borde helst vara kategoriskt, så att alla till denna »guldunion» anslutna länder utan vidare genom sina centralbanker iakttog det nya värdet och den därpå grundade nya sedelutgivningsrätten. Ett formellt beslut för vart fall av statsmakterna i de olika länderna borde icke hindra, att i realiteten saken vore avgjord genom den internationella bankens besked. I detta fall borde, om någonsin, Nationernas Förbund kunna visa sig gagneligt och möjliggöra den internationella guldunionen.

Guldmynt i den allmänna rörelsen med samma värdestämpel som å sedlarne vore en orimlighet efter införande av ovan angivna reglerade guldmyntfot. Då de redan äro borta ur rörelsen, behöfde detta icke vålla svårighet. I kursreglerande syfte länderna emellan utbytt guld kunde förekomma som kontrollerade tackor eller i speciellt guldmynt, av samma vikt i alla länders prägling.

Affärsuppörelser i annat mynt än sedlar skulle vara helt förbjudna såväl inom enskilt land som mellan olika länders affärsmän och mellan staterna.

Risken för spekulativ guldlagring i tider av sänkt guld täckning torde kunna effektivt hindras taga skadlig omfattning genom lagstiftningsåtgärder i de enskilda länderna. Eggelsen att på legitimt sätt producera guld och att sälja guld, då dess pris i sedlar är högt, torde väl kunna uppväga den skadliga spekulativen. Den torde i varje fall icke vara skadligare än annan spekulativ lagring, i synnerhet om dess verkan kan mötas genom reglerad guldmyntfot, och spekulanten står risken av förlust genom statsingripande. I värsta fall kunde ett »Brattsystem» på guldhandelns område strypa spekulativ lagring av enskilda och begränsa guldets monetära bruk till betalningar mellan de olika ländernas centralbanker.

I lönetekniskt avseende skulle reglerad guldmyntfot medföra vissa fördelar, under förutsättning att tekniken fortfarande går framåt, förbättrande sina resurser och utökande varuvolymen. Vid konstant medeltal för grosshandelspriser på vissa varor skulle denna utökade varuvolym med nödvändighet betyda en samtidigt ökad penningemängd (i sedlar) med ty åtföljande lönestegring. Denna lönestegring må sedan utan alla lönestrider ske genom arbetsgivarnes inbördes konkurrens om arbetskraft, eller genomföras under komplikation av strider mellan mer eller mindre genomförda organisationer.



Psykologiskt skulle i båda fallen en dylik småningom och alltjämt skeende lönestegring verka gynnsamt och öka de breda lagrens känsla av lugn och välmåga.

Även om man med monetära medel kan väsentligen reglera priskurvan, kvarstår dock alltid i ränteproblemet en anledning till kriser. En krona, givande ränta på ränta av ordinär höjd, 6 %, under tusen år giver, som allbekant är, ett rent fantastiskt tillgodohavande eller ca. 200,000 miljarder gånger hela världens nuvarande monetära guldförråd, då detta, högt räknat, skattas till 100 miljarder kronor. Att räntefordringar allt emellan måste avskrivas, är därför uppenbart. Det särskilt ödeläggande är, att denna avskrivning vid nuvarande förhållanden med nödvändighet frampressas vid lågkonjunktur, därmed ytterligare förvärrande denna. Ju kraftigare uppgångsperioden har varit, och ju högre räntor, man frestats att våga betala, ju hårdare måste därefter samverkan av räntekris och konjunkturkris bliva. Hålles prisnivån tillnärmelsevis konstant, kunna räntekriser för olika företag eller olika länder infalla oberoende av varandra, och någon anhopning av dessa kriser behöver icke nödvändigtvis inträda, utan de kunna bliva lokala.

Ovan har icke behandlats den av politiska förhållanden vållade skärpningen av rådande lågkonjunktur. I den mån denna politiska skärpning härrör från ett eller flere dominerande länders anhopning av icke utnyttjat guld, i bankvalven, kan detta till viss grad motas genom en internationell sänkning av sedlarnes guldtäckning. Konflikten mellan det guldlagrande landet och den internationella sammanslutningen är härvid påtaglig, men kan man hoppas på krigsfarans minskande genom internationella samman slutningar, borde också en konflikt av detta, mera enkla slag kunna redas upp. Risken i en sådan konflikt är vidare, att ett hastigt skett lösgörande av den undanstuckna guldmassan skulle vålla besvärligheter. Möjlighet att effektivt möta verkan av dylik obehörig guldanhopning torde dock i viss grad kunna förekomma den.

En annan politisk fråga av dominerande art, som skulle väsentligt reduceras till sin betydelse genom reglerad guldmyntfot, är ländernas inbördes skuldsättning. Om penningvärdet, så som här föreslagits, sammankopplas med grosshandelspriserna, kan en skuld alltid betalas med nära samma varukvantitet, som den representerade vid tillkomsten. Betydelsen härav är uppenbar.

Det ligger i sakens natur att politiska missgrepp i allmänhet icke kunna botas genom monetära åtgärder. De äro av samma art som ett enskilt lands misskötsel av sin ekonomi. Den måste sonas genom fattigdom. Motsatsen skulle betyda ekonomisk narkos och skulle vara till lika uppenbar skada som narkos av känslonerverna under arbetet, medgivande skadeverkan på kroppen utan skyddsreaktioner från offret. I handel ochandel nationerna emellan skulle internationellt efter prisindex reglerad guldmyntfot giva samma utslag för det enskilda landets ekonomiska förstånd eller oförstånd som nu, eller snarare tillföre, rådande guldmyntfot. Frestelsen för ett enskilt land att genom myntrealisation på egen hand skaffa sig tillfälligt andrum i självförvållad misär, bleve följaktligen oförändrad. Det synes emellertid som om förefintlighet av internationellt reglerad prisnivå skulle giva moraliskt stöd för samfälliga åtgärder, t. ex. genom ekonomisk bojkott, mot ett sådant land, för att tvinga det att genom förnuftig inre ekonomi sanera sina finanser.

Att förebygga internationella ekonomiska kriser av den art vi nu genomgå bör vara ett av politikens huvudmål. Förvisning att den internationella priskurvan under överskådlig tid kommer att förlöpa tillnärmelsevis konstant, skulle återställa företagarnes tro på sitt arbete, och vi skulle med våra nya industriella resurser få uppleva en period av välstånd, om vilken åren före 1914 endast gav en aning. Inför detta är uppenbart, att allt som i denna riktning kan göras för åstadkommande av förtroende till framtiden också bör göras.

Stockholm i januari 1933.

CARL FORSSELL.

---